

kad jezik postane sredstvo kojim se postiže neki cilj — na primjer, čitanje stručne literature, upotreba terminologije određenog područja itd. Pa čak i tu gdje je težište na samostalnom radu pojedinca, mislim da bi se nastava jezika, kojoj je na raspolaganju ionako oskudno vrijeme, trebala odvijati u kolektivu — grupi ili razredu. Upravo na tom stadiju izmjena iskustva učenika i diskusija koju nastavnik usmjerava imaju višestruku funkciju — odgojnu, jer učenik razmjenom mišljenja dolazi do ispravnih stavova, a obrazovnu jer komunicirajući na stranom jeziku vježba stvarnu upotrebu tog jezika, a za to izvan škole u mnogim sredinama nema mnogo prilike. Mislim da bi svaki zadatak koji učenici izvršavaju u toku nastave stranog jezika morao počinjati i završiti se u kolektivu, a individualizirati se mogu pojedine etape rada.

Individualizacija nastave stranog jezika mogla bi naći široku primjenu u specijaliziranim ustanovama za učenje stranih jezika, jer tu odgojna komponenta gotovo sasvim otpada, pogotovo ako se radi o odraslim učenicima. Kad su u Švedskoj vršili ispitivanja u vezi s projektom GUME, ustanovili su da odrasli učenici engleskog jezika postižu bolje rezultate kad je nastava individualizirana te da su takvim pristupom više motivirani.⁶ Taj podatak ipak nije dovoljan da tu tvrdnju prihvatimo kao dokazanu. Iskustva Centra za učenje stranih jezika u Zagrebu govore upravo suprotno. Ispitivanje provedeno u tom Centru pokazalo je da su odrasli polaznici tečajeva stranih jezika motivirani za učenje jezika upravo željom da pripadaju grupi. Taj se izvor motivacije pokazao vrlo važnim u nastojanju polaznika da ustraju u napornom i intenzivnom učenju jezika.⁷

Da zaključimo! Čini se da bi jedno pragmatičko rješenje u ovoj situaciji bilo najprikkladnije: pokušajmo što manje govoriti o individualizaciji na širokom planu, dok iskustva i rezultati ne postanu jasniji, a u međuvremenu nastojmo da humaniziramo vlastiti rad u razredu, kako bi učenici osjetili podršku i nas i svojih drugova u naporu svladavanja stranog jezika.

Vesna Zelić

Jasna Bilinić-Zubak

Ljerka Tomljenović-Biškuć

ODGOJNOST I INTERES UČENIKA, IZBOR I INTEGRACIJA RADNIH MATERIJALA

Ovaj referat obuhvaća odnos odgojnosti i interesa učenika za nastavu stranih jezika, a povezan je s problematikom izbora i interpretacije radnih materijala. Problem je obrađen na nivoima osnovne i srednje škole, no opsežniji dio materije posvećen je usmjerenom obrazovanju. Originalni je referat

⁶ M. Oskarsson, *The Acquisition of Foreign Language Grammar by Adults* AILA proceedings III, J. Gross, Heidelberg, 1973, str. 520—536.

⁷ V. Kostrenčić i dr., *O motivaciji odraslih, Strani jezici* br. 4 1976, str. 340—349.

nešto preuređen u oblik članka i obuhvaća glavne teze triju koreferata održanih pod gornjim naslovom na savjetovanju koje je DPL organiziralo 18. ožujka 1978.

Poznavaoci prilika u našoj školi zapazili su vjerojatno u nastavi mnogih predmeta tendenciju stanovitog pritiska učenika u pogledu izbora materijala, koja je u zadnje vrijeme sve izrazitija, naročito u reformiranoj školi i možda se više javlja u nastavi stranih jezika nego drugdje uslijed prirode predmeta, pa i kao odraz trenutka sadašnjosti. Nastava stranih jezika općenito možda je u tom pogledu u našoj školi uvijek bila elastičnija, jer je zbog prirode predmeta i prije obuhvaćala teme na ovaj ili onaj način povezane sa svakidašnjicom. Učenici su u stanovitoj mjeri naviknuti na tu elastičnost i na povremene, pojedinačne pokušaje usklađivanja materijala s njihovim interesima. Želje i sugestije učenika u smislu aktualizacije nastavnih materijala na bazi njihovih interesa postale su važan faktor u nastavi stranih jezika, a to se osobito osjeća u usmjerenjima reformirane škole, ali su nam istodobno donijele mnoštvo problema i u izboru i u obradi materijala.

Izbor nastavnih materijala za strane jezike mnogo je složenije pitanje nego što se to na prvi pogled čini. Takav bi izbor, naime, trebao da obuhvati materijale koji udovoljavaju cijelom nizu kriterija — materijali bi trebali biti odgojni, usklađeni s interesima učenika, ali i objektivni, zatim dubinom zahvata i dužinom prilagođeni dobi učenika, usklađeni s osnovnim ciljem nastave stranih jezika, to jest sa svladavanjem jezika i, što je napose važno, povezani u efikasan sistem.

Osnovni radni materijali za nastavu stranih jezika u osnovnoj školi prezentirani su uz udžbenike. Zapažanja o odgojnosti materijala kao i o interesu što ga učenici za taj materijal pokazuju uglavnom se odnose na nove udžbenike koji sukcesivno dolaze u osnovnu školu, a tek u nekim slučajevima mogle su se povući neke usporedbe s materijalom iz starih udžbenika.

Pitanje odgojnosti nastavnih materijala za poučavanje stranih jezika u osnovnoj školi možemo promatrati s dva aspekta:

- postoji interes koji se razvija za novi predmet i kao takav ima specifično mjesto u odgojno-obrazovnom procesu;

- teme koje su pogodne za kontinuitet odgojno-obrazovnog rada moraju nužno biti usklađene s temama svih odgojno-obrazovnih područja.

U analiziranju mogućnosti iskorištavanja ponuđenih tema u programu stranih jezika u osnovnoj školi razmatrali smo i aspekt interesa za pojedine teme u pojedinim dobnim skupinama, mogućnost korištenja tog interesa u odgojne svrhe, načine manifestiranja interesa i posljedice tog manifestiranja. Interes učenika za pojedine teme ispitali smo anketiranjem nastavnika. Prilikom stvaranja nove koncepcije udžbenika stranih jezika u osnovnoj školi prije nekoliko godina anketirani su i učenici, no za potrebe ovog referata takva anketa nije bila pogodna. Naravno, anketa među nastavnicima nije nam mogla dati potpune podatke, jer su i iskustva nastavnika u radu s novim udžbenicima zasad nepotpuna zbog još nedovršenog ciklusa novo koncipiranih udžbenika. Zbog toga smo donosili zaključke uglavnom na osnovi iskustava nastavnika u radu s novim udžbenicima IV, V i VI razreda osnovne škole.

Podrobnijom analizom podataka ankete, kao i vlastitim promatranjem možemo doći do dva osnovna zaključka o odnosu učenika i njihova interesa za teme s kojima se susreću u nastavi stranih jezika u osnovnoj školi i odgojnog momenta:

— odgojni moment u nastavi stranih jezika u osnovnoj školi koji se temelji na interesu učenika zapravo je povezan s odgojno-obrazovnim procesom uopće, a to govori u prilog zahtjevu da se odgojni moment integrira u cjelokupan odgojno-obrazovni proces;

— javljaju se i specifični interesi za neke elemente strane kulture, a interesi su veći za one teme koje su na bilo koji način bliske našem učeniku, bilo s obzirom na dobnu skupinu, bilo s obzirom na iskustvo iz njegove životne sredine. Interesantna je i činjenica da se interes pojačava ukoliko se tema obrađuje na novom jezičnom materijalu.

Odgojnost materijala u srednjoj školi s obzirom na interes učenika je višestruko složen problem. Mogli bismo reći da su za nastavu stranih jezika posebno, pa i za nastavu općenito, bitna tri aspekta. U prvom redu to je upoznavanje zemlje i naroda, koje proizlazi iz sadržaja izabranih materijala i koje je specifično za nastavu stranih jezika, zatim odgojnost rada na izabranim materijalima u smislu razvijanja učenikove kreativnosti i kritičnosti te pripreme za samostalan rad sličnog tipa i, napokon, odgojnost u najširem smislu, čiji je konačni cilj odgoj skladne humanističke ličnosti.

Usklađivanje materijala s interesima učenika složen je problem. Prilagodba je važan zadatak škole, ali je ne bi trebalo provoditi nasumce, bez prethodnih ispitivanja, koja bi obuhvatila reprezentativni uzorak učeničke populacije, da se dobiju opće smjernice. Pomoću ankete ili razgovora s učenicima trebalo bi provesti i posebna ispitivanja u pojedinim tipovima škola, koja bi dala rezultate specifične za te škole. Neobično je važno čuvati se površnosti i olakog pristupa tom pitanju, koje bi se nekom možda moglo činiti jednostavnijim nego što u stvari jest. Prilagođujući materijale interesima učenika, ne bismo nikako smjeli ići lagodnim putem ugađanja učeniku zadovoljavanjem njegovih površnih interesa, koji nemaju ono opće značenje neophodno svim materijalima u nastavi kao jedinstvenom odgojno-obrazovnom procesu. Učenike bi trebalo diskusijama potaknuti na razmišljanje o toj problematici i tražiti dobro argumentirane prijedloge, jer s njihovim interesima usklađen materijal pokreće i stimulira njihov rad. Ne bismo smjeli dopustiti da takav materijal bude površno zabavan u smislu linije manjeg otpora, u kojoj su teškoće minimalne. Zanimljivo i zabavno nisu sinonimi, iako to učenici ponekad tako shvaćaju. Radoznalost prirodna čovjeku ne bi se smjela rasipati na površnu zabavnost. Dublji aspekti zanimljivosti ostaju tada neotkriveni i nepoznati. Stimulativno povratno djelovanje ovladavanja materijalom izostaje, a spoznajni kapaciteti ostaju neiskorišteni i samim tim otupljeni. Težnja prema što većoj zabavnosti uz što manje napora djeluje, naravno, i odgojno negativno.

U pogledu svladavanja jezika materijali bi trebali odgovarati predznanju učenika i na nj se direktno nadovezivati. Onda ne bi odbijali učenike teško obuhvatljivim brojem novog vokabulara i struktura; treba, dakle, odabirati vokabular i strukture veće frekventnosti.

Osim izbora materijala i njegova interpretacija nosi u sebi izvjesne implikacije. Katkad se i neki naoko neprikladan materijal može, zavisno o načinu prezentacije, iskoristiti u odgojne svrhe. Činjenica da se taj materijal prezentira u školi, koja predstavlja pozitivan autoritet društva, daje tom materijalu izvjesnu težinu i vrijednost, koju on stvarno možda uopće nema, pa i taj faktor treba imati na umu.

Interes učenika s obzirom na izbor i interpretaciju radnih materijala predstavlja osnovni faktor u današnjem širokom spektru raznih usmjerenja reformirane škole. Za velik broj profila u raznim usmjerenjima ne postoje pogodni udžbenici. U potrazi za adekvatnim predlošcima nastavnici su prisiljeni da sami traže načine kako da ostvare ciljeve nastave stranih jezika. Tako nastaju razni projekti koji bi trebali ispuniti postojeći nedostatak. Projekti, uvjetno tako nazvani, u stvari su tematske cjeline obogaćene raznim elementima, vizualnim i auditivnim, te nizom vježbi, što može pospješiti raznoliku obradu. Projekti su često u usmjerenjima jedini radni materijal, a u ostalim razredima bazičnog obrazovanja služe kao sredstvo motivacije. Učenici odabiru odgovarajuću temu između predloženih ili daju nastavniku svoje prijedloge. Na taj način sudjeluju direktno u razradi nastavnog plana. Prikupljanje i intenzivan rad na potrebnom materijalu uz projekt potiču zanimanje za predmet, a ujedno osposobljavaju učenike u nekim tehnikama rada. No nastavnik nije ni vremenski, a ni stručno u stanju da sam izvrši takav zadatak.

Prema prikupljenim podacima o radu na projektima i dosadašnjim iskustvima nastavnika moglo se zaključiti, da su učenici preko anketa ili razgovora najčešće odabirali ili predlagali suvremene teme. Ako nastojimo grupirati teme projekata, mogli bismo razlikovati tri glavne skupine:

- prigodne teme: *žena, ekologija, terorizam*;
- teme koje zadiru u život omladine i kao takve je maksimalno motiviraju: školska reforma, planovi za budućnost, izbor zvanja, odnos generacija, život sutra, planiranje stvarnih putovanja (maturalno);
- najčešće obrađene teme od I do IV razreda: *slobodno vrijeme, televizija-kino-kazalište* (za ta dva projekta postoji i umnoženi materijal, zatim još: život i kultura, sport, moda, turizam, zemlje čiji se jezik uči (pojedine regije, gradovi, povijest, geografski smještaj, umjetnost), Jugoslavija.

Ankete su pokazale da je interes veći za one teme koje su u vezi sa stručnom učenika, naročito u III i IV razredu, a to znači da vlada interes za tehnički registar jezika. Tako neke teme prerastaju u projekt unutar struke s osnovnim ciljem: razumijevanje i primjena stručnog teksta, npr. planiranje novih gradskih jezgri, najpoznatije tvornice i slično.

Obrada takvih tematskih cjelina dugotrajan je i opsežan posao, koji najčešće završava u ladici nastavnika, čekajući slijedeću priliku. Toliko potrebna i korisna razmjena vrši se samo u dobro organiziranim stručnim aktivima. Rad na jednom projektu provodi se često predugo, zbog pogrešnog planiranja, nemogućnosti da se pronađe prikladan materijal, loše satnice i slično, pa umjesto da zainteresira može i demotivirati učenike. Dva do tri tjedna bila bi optimalna za jednu tematsku cjelinu, jer nakon početnog oduševljenja interes jenjava. Osobitu pažnju treba posvetiti razradi mikrotema unutar projekta. Raznoliki oblici rada omogućili bi diferencirani pristup procesu učenja, a rezultat toga bio bi bolje razvijanje izražajnih sposobnosti učenika.

Za takav posao nastavnik pojedinac nema mogućnosti. Da posao bude uspješan, treba okupiti grupu stručnjaka koja bi konstantno radila na pripremanju potrebnog materijala. Pri tome treba paziti na kritički pristup, na izbor i autentičnost. Nije svaki autentičan materijal pogodan za učenje jezika. »Interesantan« ne znači uvijek prihvatljiv za nastavu. Vrlo često

su izvorni tekstovi upotrijebljeni pogrešno. Oni imaju važnu ulogu ako se ne obrađuju na konvencionalan način. Takvi tekstovi treba prije svega da budu poticaj za jezičnu interakciju, koja uz izvornu informaciju preko govornih vježbi vodi do samostalne jezične primjene. Ako se informacija koristi konvencionalnim načinom obrade, rezultat će biti nagomilavanje informacija koje će demotivirati učenika za učenje stranog jezika. Ako se, međutim, ona upotrijebi kao pokretač svjesnog, produktivnog učenja, razvijat će se nove sposobnosti i misaone aktivnosti zainteresiranih učenika.

Niz faktora utječe na pospješivanje interesa učenika, samo ih treba otkriti i pravilno tretirati. Interes učenika ovisi, prema našim ispitivanjima, o skladu sadržaja s dobi i suradnji učenika i nastavnika. Nepravilno ponašanje nastavnika, autoritativno, pasivan ili ironičan stav, onemogućit će stvaranje prave radne atmosfere unutar grupe i osujetiti kreativnost učenika. No presudan faktor je postupak pri obradi radnih materijala. Najosnovniji je rad, ozbiljnost pri izvršavanju zadataka, traženje novih rješenja, a dobro obavljen posao je najbolji poticaj za daljnji rad. Nastavnik mora svakom učeniku u okviru projekta dati zadatak koji taj učenik može obaviti. Rad na projektu najčešće se provodi u grupi, pa učenik mora shvatiti da on kroz svoje aktivno učešće obavlja dio zadatka grupe.

Povećanje interesa učenika vezano je i s problemom povezivanja stranog jezika s ostalim predmetima. Trebalo bi u najvećoj mogućoj mjeri koordinirati nastavne planove pojedinih razreda i predmeta. Učenik bi tako sticao potpuniju sliku, bila bi potaknuta njegova znatiželja, a javila bi se i potreba za samostalnim radom.

Naš nastavnik se odgaja da bude kritičan, a takav kritički stav trebao bi da prenese i na učenike u okviru svog predmeta. Naši su učenici katkad u pitanju strane kulture povodljivi, pa nastavniku treba često i pomoći u izboru materijala. Za daljnje korištenje već obrađenih i kompletiranih materijala neophodno je organizirati dobru mrežu povezanu s resursnim centrom koji bi svim korisnicima stajao na usluzi. Tu bi nastavnik uz materijal mogao dobiti informaciju i stručnu pomoć. Takav centar je prije svega potreba reformirane škole, jer nastavnici na drugi način neće moći doći do materijala za velik broj usmjerenja.

U zaključku valja reći da će odlučujući faktori pri planiranju i razradi nastavnih materijala ovisiti o ciljevima i postojećim uvjetima, o osposobljenosti i fleksibilnosti nastavnika, te o znanstveno fundiranoj i praktički izvedljivoj osnovi.

LITERATURA

- Udžbenici IV, V i VI razreda osnovne škole za engleski i njemački jezik.
Bruner, Jerome S.: *Toward a Theory of Instruction* (prijevod na mađarski prema 5. izdanju), Budapest 1974.
Pedagogija 1, Matica Hrvatska 1969., Zagreb.
Rivers, Wilga M.: *Teaching Foreign-Language Skills*, The University of Chicago Press, Chicago 1971.
Wollschläger, G.: *Kreativität und Gesellschaft*, 1972.
Ewert, O.: *Erzieht die Schule zum Denken?* iz Westermanns Päd. Beiträge, 68.
Walz, U.: *Demokratisierung des Unterrichtsstils*, u Pädagogica, 70.